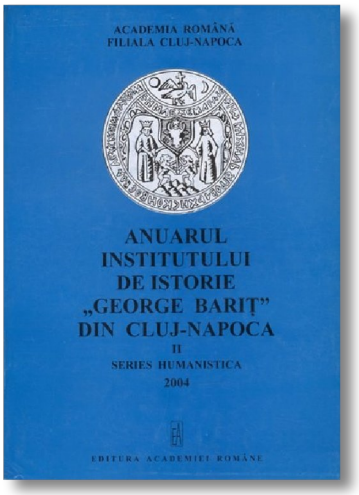

ISSN 1584-4404

Yearbook of the George Barițiu History Institute of Cluj-Napoca
Series *Humanistica*

humanistica.ro

Credințe și practici magico-religioase din zona Munților Apuseni

Cristina Căbulea

How to cite this article:
Căbulea, Cristina (2004) *Credințe și practici magico-religioase din zona Munților Apuseni*, Yearbook of the George Barițiu History Institute of Cluj-Napoca, Series Humanistica, Vol. 2, pp. 211–222. DOI: 10.5281/zenodo.22965529

© 2004: The Publishing House of the Romanian Academy.
Humanistica Yearbook is published online since 2003.
Submit your article to Humanistica Yearbook: secretariat.dcsu@acad-cj.ro

CREDINȚE ŞI PRACTICI MAGICO-RELIGIOASE DIN ZONA MUNȚILOR APUSENI

Cristina Căbulea
Universitatea „Avram Iancu" din Cluj-Napoca

Datele care au stat la baza acestui studiu sunt rezultatul unei cercetări de teren efectuate în regiunea Munților Apuseni în perioada 1995–2003. Localitățile investigate au fost satele Lupşa şi Dealul Negru. În urma analizei bogatului material obținut pe teren s-a putut constata faptul că practicile şi credințele magico-religioase din zona studiată se înscriu într-o viziune mai largă despre lume şi viață, ale cărei coordonate fundamentale sunt *Binele* şi *Răul*. Credințele magico-religioase se agregă în jurul unor ființe extramundane, spirite malefice şi benefice, care intervin în favoarea sau în defavoarea individului uman, fiind invocate sau apelate în cadrul diverselor practici magico-religioase.

O serie de credințe şi practici magico-religioase vizează modalități concrete de intrare sau ieşire din *Rău*, de provocare sau anihilare a Răului, de protecție împotriva Răului, de construire a unei stări de *Bine*. Există aşadar o magie agresivă sau ofensivă de cauzare a Răului, o magie divinatorie de prevestire şi anticipare a Răului sau Binelui, o magie defensivă şi protectoare împotriva Răului, precum şi o magie „proiectivă", ce urmăreşte prefigurarea unei realități pozitive.

1. MAGIA AGRESIVĂ

Principalele modalități magico-religioase de intrare în Rău, frecvent apelate în localitățile investigate, sunt vrăjitoria şi blestemul.

1.1. VRĂJITORIA

Există o varietate de tipuri de acțiuni malefice, care pot fi clasificate în funcție de modul lor de realizare, de agenții implicați şi de scopul pe care-l urmăresc. În funcție de primul criteriu, cele mai cunoscute tipuri de vrăji menționate de A. Candrea sunt: adusătura, aruncătura, faptul sau făcătura, la care adăugăm şi alte tipuri pe care le-am întâlnit în comunitățile studiate.

An. Inst. de Ist. „G. Barițˮ din Cluj-Napoca, Series Humanistica, tom. II, 2004, p. 211–222

Adusătura este o boală adusă în casă prin farmecele sau vrăjile unui duşman. De obicei, în acest scop sunt utilizate broaştele, considerate creaturi şi unelte ale Diavolului.

Aruncătura. Este vorba de aruncarea unor farmece sau vrăji în calea cuiva, cu scopul de a transmite boala în trupul unui duşman sau în intenția de a determina însănătoşirea unei persoane. În comunitățile investigate, aruncătura sau „țâpătura", cum se mai numeşte în zonă, vizează proiectarea cuiva într-o stare negativă, de boală, suferință spirituală sau moarte.

Luarea din urmă. O altă practică magică este luarea pământului din locul unde a călcat sau a trecut cineva şi utilizarea lui în diferite moduri pentru a-i cauza suferință.

Magia cu cadavre. În comunitățile investigate, magia cu cadavre este considerată cea mai periculoasă, datorită efectelor sale foarte grave şi aproape imposibil de contracarat. În legătură cu apa în care a fost spălat mortul există diverse credințe. Dacă cineva trece peste apa aceasta „o să aibă față ca mortu' şi-şi pierde tăte puterile". De asemenea, ea este folosită în magia neagră, atribuindu-i-se o putere magică deosebită.

Magia cu obiecte care aparțin celui vizat de vrajă: haine, fire de păr etc. sunt fetişuri, care substituie persoana în cauză. Orice obiect atins de persoana respectivă poate fi utilizat în magia ofensivă, mai ales în magia cu cadavre. Obiectele din gospodăria persoanei (alimente, unelte etc.) vizate pot, de asemenea, să constituie suportul practicilor magice.

Magia prin atingere. Sătenii din comunitățile studiate cred că simpla atingere a unei persoane de către o vrăjitoare poate declanşa starea de Rău.

Aceste modalități de efectuare a vrăjilor se combină între ele, pentru a avea un efect cât mai puternic. Combinațiile merg până la asocierea unor practici de natură diferită: postul, rugăciunea şi vrăjitoria, într-un singur demers de atragere şi provocare a Răului.

În funcție de scopul pe care îl vizează vrăjile, se poate vorbi de acțiuni magice:

– care urmăresc să provoace pagube materiale unei persoane sau îmbogățirea alteia, care încearcă reglementarea unor dispute legate de stăpânirea unui pământ sau moşteniri;

– care vizează eşecul sau reuşita profesională (examene, obținerea unui loc de muncă etc.);

– care vizează sfera relațiilor interpersonale (prietenie, vecinătate, dragoste, căsătorie);

– care urmăresc să deterioreze starea de sănătate (fizică şi mentală) a unei persoane sau moartea fizică şi spirituală a acesteia.

De multe ori, motivele care îi determină pe oameni să apeleze la magie sunt invidia pe bunăstarea şi fericirea celuilalt, răzbunarea, disputele legate de o proprietate (teren, casă, gospodărie) sau simpla plăcere de a face rău cuiva.

În practica magică, aceste tipuri de vrăji sau acte magice variază în funcţie de cunoştinţele magice deţinute de practicant, de mijloacele şi condiţiile de care el dispune, de modalitatea lor de realizare şi de scopul pe care ele îl vizează.

Magia practicată în vederea obţinerii unor beneficii materiale. O serie de beneficii materiale pot fi obţinute cu ajutorul spiriduşului, un drăcuşor mic, care îndeplineşte orice dorinţă a stăpânului său, în schimbul sufletului acestuia.

Un alt mod de a obţine anumite beneficii, extrem de importante în economia rurală, este cu ajutorul manei grâului sau manei vitelor. Este cunoscut faptul că, în zonele de munte, cerealele şi porumbul, sau „bucatele", cum le mai numesc sătenii, au fost întotdeauna o problemă. Moţii coborau cu lemne şi ciubere în satele de câmpie pentru a obţine în schimbul lor „bucate". Ca urmare, grâul şi porumbul erau la mare preţ. În localitatea Lupşa, am întâlnit credinţa că cei care deţin mana grâului pot să facă oricâtă pâine doresc, înmulţind aluatul în mod miraculos.

Apelul la magie în disputele pentru avere. Disputele pentru avere au fost totdeauna ceva obişnuit în peisajul nostru rural. Ele au degenerat de multe ori în conflicte violente între săteni, care adesea erau soluţionate cu ajutorul magiei şi al blestemelor.

Cauzarea nereuşitei profesionale prin apelul la magie. Sătenii cred că practicile magice pot avea drept finalitate nereuşita în plan profesional şi şcolar.

1.2. BLESTEMUL

Blestemul are finalităţi multiple: el pedepseşte, răzbună, sancţionează, face dreptate, răsplăteşte, încearcă să reintroducă o lege morală ignorată, înspăimântă, atrage urgia divină asupra cuiva, atrage Diavolul asupra cuiva, obstrucţionează împlinirea dorinţelor legate de viaţa cotidiană (fericire, succes în gospodărie, noroc în dragoste şi căsătorie, sănătate etc.). La fel ca vrăjitoria, blestemul atentează la starea de echilibru a persoanei ţintă, prin condamnarea ei la o stare de anxietate sau la una de vegetare, prin degradarea şi dereglarea percepţiilor sale, prin interzicerea odihnei, prin proiectarea într-o stare de totală impotenţă sau într-o stare de boală gravă, care în final aduce moartea.

Moartea cauzată de blestem. Moartea cauzată de blestemul proferat de duşmani este una violentă, agonică, înspăimântătoare, sălbatică, rezultat al bolilor şi suferinţei, este pedeapsa de la Dumnezeu, Fecioara Maria, sfinţi etc. Poate fi o moarte fizică, una spirituală, una psihică sau una socială, care-l izolează pe individ de comunitate.

Blestemul poate afecta şi starea individului de după moarte, condamnând trupul la neputrezire, împiedicând repaosul de după moarte, integrarea şi trecerea individului în cealaltă lume. De aceea, morţii ale căror trupuri nu putrezesc sunt consideraţi strigoi virtuali, care au fost victime ale blestemului. Apariţia strigoilor prin blestem reprezintă o perturbare a traseului parcurs de suflet în integrarea lui definitivă în lumea de dincolo.

Boala cauzată de blestem. Una dintre cauzele atribuite stării de boală este blestemul. Credința agentului care proferează blestemul (emițătorul), credința agentului vizat de blestem (destinatarul) şi credința comunității în capacitatea magică a cuvintelor declanşează pătrunderea în rău, în starea de suferință sau boală, o stare extrem de acută şi dificil de înlăturat.

Boala invocată prin blestem creează o stare greu de suportat, nefirească, un chin mai îngrozitor decât moartea, o maladie de durată, ireversibilă. Bolile prescrise prin blesteme reflectă uneori un patologic foarte agresiv. Ele pot fi boli aducătoare de moarte, stigmatizante, boli care torturează, anulează şi distrug trupul, care extermină sau au drept efect mutilarea, urâțirea persoanei în cauză, boli care vizează disfuncționalitatea sau anihilarea organelor sexuale masculine şi feminine, frumusețea şi feminitatea femeilor, boli biblice aducătoare de mari suferințe.

Blestemul de părinți. Blestemul părintesc este considerat cel mai drastic blestem, imposibil de anulat şi ireversibil. Doar blestemul arhieresc îl egalează în gravitate. În unele cazuri, blestemul de mamă este considerat mai grav decât toate.

Blestemul iubitei părăsite. Ca forță şi duritate este plasat imediat după blestemul de mamă. Agentul emițător este în acest caz fata înşelată, iar destinatarul iubitul care a părăsit-o. Fondul pe care este proferat blestemul este unul marcat de intensitatea trăirilor, sentimentelor iubitei înşelate. Aceasta urmăreşte să declanşeze dragostea persoanei iubite prin descântece care conțin blesteme sau simili-blesteme, ce-i interzic destinatarului lor anumite activități fundamentale, atâta timp cât el nu se întoarce la iubita abandonată. Uneori blestemul este însoțit de auto-blestem: iubita înşelată se blestemă ca să nu-l mai iubească pe cel care a înşelat-o.

Pedepsele sortite celor care-şi înşeală iubita sunt: neputința şi suferința, boli incurabile, chinuri, chiar moartea, ieşirea din umanitate, izolarea socio-afectivă.

Blestemul la vatră. Este un blestem foarte vechi, care are la origine simbolismul vetrei în cultura noastră populară. Aşa cum remarcă Delia Ilie[1], vatra reprezintă un microcosmos catalizator al sacrului, conținând în sine simbolistica centrului lumii. Ca sediu al strămoşilor şi loc care facilitează comunicarea cu divinitatea, vatra casei simbolizează centrul de greutate al gospodăriei. Blestemul la vatră afectează însuşi acest centru de greutate, făcându-l să se clatine şi chiar să cedeze, lăsând calea deschisă Răului, dezechilibrului şi haosului.

***Psaltirea, carte de rugăciune şi carte de blestem*:** O modalitate frecventă pentru sătenii din Lupşa este de a blestema cu ajutorul cărților de rugăciuni. Dintre aceste cărți, *Psaltirea* conține psalmii lui David, rugăciuni extrem de puternice şi eficace. Între psalmii din *Psaltire* există câțiva considerați foarte eficienți, deoarece conțin imprecații extrem de dure. Unii săteni evită să citească aceşti psalmi, însă alții îi citesc pentru a blestema.

[1] Delia Ilie, *Simboluri sacre ale spațiului de locuit*, teză de doctorat, Universitatea „Babeş-Bolyai" – Facultatea de Sociologie şi Asistență Socială, Cluj-Napoca, 2002, p. 208.

Victimele blestemului. În legătură cu acest aspect nu am constatat un consens deplin al celor intervievaţi. Câţiva dintre aceştia sunt de părere că blestemul nu îi afectează pe cei nevinovaţi, însă cei mai mulţi consideră că blestemul îi afectează şi pe cei nevinovaţi. Totuşi, există şi riscul ca în cazul în care persoana vizată de blestem este nevinovată, aceste efecte să se întoarcă asupra celui care a emis blestemul. De asemenea, se crede că blestemul îi afectează mai ales pe cei fără credinţă şi care comit fapte reprobabile: fură, jură strâmb, îşi supără părinţii, profită de pe urma celor lipsiţi de apărare etc.

2. MAGIA DEFENSIVĂ ŞI PROTECTOARE

Există mai multe modalităţi prin care o persoană se poate ***proteja de efectul magiei ofensive.***

În Lupşa, femeile poartă o haină pe dos pentru a se proteja de vrăjitorie sau folosesc în acest scop tămâie şi grâu. O altă modalitate de protecţie împotriva vrăjilor este luarea din urma persoanei suspectate de vrăjitorie. Apa sfinţită are, de asemenea, rol protector împotriva vrăjitoriei. O modalitate magică de protecţie împotriva vrăjitoriei este fierberea unei oale noi pe sobă, încontinuu, până ce crapă oala. Acest act magic are ca finalitate moartea vrăjitoarei care a atentat la bunăstarea sau fericirea cuiva.

În Dealul Negru, mijloacele de protecţie împotriva vrăjitoriei sunt similare celor din Lupşa: rugăciunea, postul, purtarea unei haine pe dos, stropirea cu apă sfinţită. Unele femei îşi pun în pantof o monedă de 5 bani, ca să le ferească de farmece şi vrăji.

Protecţia împotriva blestemului. Pentru a se feri de blestem, o persoană trebuie să evite să blesteme pe cineva, deoarece, aşa cum am văzut anterior, există riscul ca blestemul să se întoarcă asupra celui care l-a proferat. O altă modalitate de protecţie este prin rugăciune, post şi încredere în Dumnezeu. La graniţa dintre religia populară sau folk şi religia oficială sunt rugăciunile de dezlegare practicate de către unii reprezentanţi ai clerului. Aceste rugăciuni conţin în mare parte blesteme adresate Diavolului, prin care se urmăreşte anihilarea sa.

3. MAGIA DIVINATORIE

Magia divinatorie este extrem de vastă. În numeroase cazuri ţăranul are propriile sale metode de prevestire a Binelui sau Răului. Elaborarea unor astfel de metode a fost determinată în pare parte de dorinţa de a preîntâmpina nenorocirile.

Se poate vorbi de practici destinate prevestirii unei stări de Rău în general, dar există numeroase astfel de practici legate mai ales de momente importante ale cursului vieţii: naştere, căsătorie şi moarte. Referitor la acestea din urmă, în localităţile studiate am întâlnit următoarele practici:

Modalităţi de prevestire a destinului viitorului copil. Una dintre vechile preocupări legate de naştere, în cadrul comunităţilor tradiţionale, a fost ***anticiparea sexului viitorului copil***. Această preocupare era evidentă în timpul sarcinii, ea fiind generată de statutul femeii şi bărbatului în societatea tradiţională. Din raţiuni economice, bărbatul deţinea o poziţie superioară în raport cu femeia: el perpetua numele familiei şi patrimoniul acesteia, în timp ce fetele diminuau averea familiei, prin dota primită la căsătorie. Evident că în aceste condiţii venirea pe lume a unui băiat era un eveniment dorit şi primit cu multă bucurie de familie şi comunitate, iar femeia care dădea naştere unui băiat era, astfel, foarte apreciată. Bărbaţii care aveau numai fete erau ironizaţi spunându-li-se „sacul fetelor".

În Lupşa, femeile anticipează sexul copilului în funcţie de anumite simptome:

– dacă femeia însărcinată are pete pe faţă va naşte o fată;

– dacă sarcina este mare se crede că va fi băiat;

– în cazul când femeia se află la a doua naştere, sexul copilului se deduce prin comparaţie cu prima sarcină;

– dacă ea simte mişcările copilului în altă parte decât la prima sarcină, atunci copilul nu va avea sexul primului născut.

Modalităţi de prevestire a căsătoriei. Fiind un eveniment de extremă importanţă în viaţa individului şi a comunităţii, căsătoria a atras şi atrage diverse practici magice şi religioase de prevestire şi influenţare.

Ca şi mijloace de prevestire, fetele din Lupşa recurgeau la câteva practici cunoscute de săteni, dintre care unele se mai practică şi astăzi. *Anul Nou* era o ocazie de a afla dacă fata se va căsători sau nu în decursul anului care tocmai începe. În acest scop, fetele nemăritate mergeau la miezul nopţii, când se trăgeau clopotele pentru încheierea anului, să ia apă din vale într-o cană nouă, pe care o scufundau în apă cu gura în jos. Puneau apoi un albuş de ou în apă şi dacă albuşul forma un model de cunună, era semn că fata se va mărita în anul acela.

O altă sărbătoare în ajunul căreia sunt consemnate diverse practici de prevestire a căsătoriei şi a calităţilor viitorului soţ este Boboteaza. În ajun de Bobotează fetele nu mâncau toată ziua şi făceau un mănunchi de busuioc înainte de venirea preotului cu crucea. Noaptea puneau busuiocul în curte, iar dimineaţa, dacă busuiocul era brumat însemna că fata se va mărita „după un băiat gazdă", adică bogat, iar dacă nu era brumat însemna că fata se va mărita cu un băiat sărac.

Tot în ajun de Bobotează, dacă fetele nu mâncau toată ziua, iar seara doar o plăcintă mare făcută din făină şi sare, ele visau noaptea că vine peţitorul şi le dă apă să bea.

O practică la care unele fete din Lupşa mai recurg şi astăzi este tot în ajun de Bobotează. Fetele nu mănâncă deloc, iar când vine preotul cu crucea iau puţin busuioc din mănunchiul lui şi îl pun sub perină. Noaptea ele visează viitorul soţ, care vine şi le dă pâine şi apă.

Practicile de divinaţie a căsătoriei şi ursitului din localitatea Dealul Negru sunt foarte asemănătoare:

În ajun de Bobotează fetele ajunau toată ziua şi se rugau, folosind boabe de grâu ca să numere de câte ori au spus Tatăl Nostru. Seara ieşeau afară şi se uitau la cerul înstelat şi prima stea pe care o vedeau le indica direcţia în care se vor mărita. Noaptea îşi visau ursitul.

Cununa de Sânziene era aruncată pe casă şi dimineaţa, dacă găseau păr blond pe ea însemna că fetele erau iubite de un bărbat blond, dacă era păr negru, de un bărbat brunet. Dacă era păr alb, însemna că fata se va mărita cu un bărbat mai în vârstă.

Modalităţi de prevestire a morţii. În cadrul comunităţii din Lupşa există credinţa că nu e bine să fie cunoscută data morţii cuiva, pentru că *omul, dac-ar şti când îi vine sfârşitul, n-ar mai lucra nimic ş-ar lăsa tot în paragină* (Purdea Nicolae, Lupşa, martie, 1995).

Cu toate acestea, sătenii cred că există semne care prevestesc moartea; natura şi visele sunt cadrele în care aceste semne prevestitoare îşi găsesc calea de manifestare.

Unele animale sunt considerate a fi înzestrate cu capacitatea de a anticipa moartea omului. Ele sunt simple vehicule ale mesajului divin, mesaj ce nu se adresează tuturor, ci doar acelora pe care Dumnezeu vrea să-i avertizeze, pentru a-i pregăti să facă faţă evenimentului. În Lupşa se crede că dacă bufniţa se aşează pe turnul bisericii sau pe acoperişul unei case, dacă cioara cârâie urât în jurul casei, dacă un câine latră prelung în curtea cuiva sau găina cântă ca şi cocoşul va muri cineva din sat.

Şi în localitatea Dealul Negru am întâlnit astfel de semne prevestitoare sau modalităţi de interpretare a apropierii morţii.

La Sânziene se face cunună cu fiecare nume din casă şi se-aruncă pe casă. A cui cunună pică prima de pe casă acela va muri primul din casă (Mihuţ Ileana, Dealul Negru, iulie, 1997).

Dacă intră o pasăre în casa cuiva este semn de moarte sau necaz mare. Pentru ca să nu moară cineva din casă, pasărea trebuie omorâtă. Dacă pasărea iese vie din casă, atunci în mod sigur cineva va muri (Mihuţ Ileana, Dealul Negru, iulie, 1997).

4. MAGIA DEFENSIVĂ ŞI PREVENTIVĂ

Descântecul. Principalul mijloc defensiv de natură magică a fost multă vreme descântecul. Actualmente el este tot mai puţin prezent în peisajul rural. În localităţile studiate se mai recurge la descântece doar în situaţii de deochi.

Descântecul scoate pacientul din timpul cronologic şi-l proiectează în timpul primordial, făcându-l să retrăiască astfel o realitate originară. Această proiectare a sa în starea inițială, prin invocarea timpului primordial al perfecțiunii îi asigură bolnavului o nouă naştere, îl transformă dintr-un om bolnav într-un om sănătos. Din punct de vedere psihologic, descântecul restabileşte echilibrul individului în urma unei situații de disconfort, detensionându-l şi conferindu-i o stare pozitivă.

Practici defensive şi de protecție legate de naştere. O serie de interdicții din perioada sarcinii au ca principal scop ***naşterea unui copil sănătos, atât fizic, cât şi psihic***. În comunitățile studiate, femeia însărcinată trebuie să evite obiecte sau oameni urâți, înspăimântători, deoarece copilul poate fi afectat. În cazul în care se confruntă cu o astfel de situație, ea trebuie să rostească o formulă magică, ce asigură atât protecția ei cât şi a copilului: *Doi sântem şi doi vedem / Şi nimica să n-avem!* (Ceapa Sava, Lupşa, februarie, 1995).

Când femeia gravidă vede on om nenorocit ori tilav, cu defecte la mâni, la picioare sau în altă parte a corpului, trăbă să scuipe şi să zâcă: „Doamne fereşte!" şi să bată de tri uări cu degetu' într-un lemn.

Femeia gravidă să nu ducă lemne sau aştițe în poală, că i să fac la copil aripioare pă spate, care-i dau mâncărime la copil. Poate să schepe numa' dacă mă-sa îi mulge țâță pă spate. Ea nu are voie nici să ducă flori sau grăunțe în poală, că-i rămâne copilu' cu pete pă piele. Gravida să nu puie nimic în sân, că rămâne pată pă copil. Ea n-are voie să doarmă pă spate prea mult, că atuncea creşte prea mare copilu'.

Dacă vezi cumva on om tilav când eşti gravidă, scopteşte în sân ca să nu te miri pă el. Dacă te-ai mirat, atuncea trebe să-i zâci la copil, după ce-l naşti: „Cum m-am mirat, aşe să să dezmire!"

N-ai voie nici să duci flori la nas să le miroşi, că rămâne copilu' cu pete pă față. Dacă cumva uiți şi duci flori la nas, trăbă repede să-ți duci mâna la spate ca să iasă petele pă spate şi nu pă față. Dacă vrei să dai în cineva aşe în joacă, trăbă să-l atingi, că dacă nu, rămâne copilu' mut. Să ai grijă să nu sufli în foc, că iese copilu' cu piele roşie pă față sau cu piele de şarpe (Mihuț Ileana, Negreşti, iulie, 1997).

Legat de practicile alimentare, este binecunoscută „pofta" pe care femeia însărcinată o are față de anumite mâncăruri, băuturi, fructe etc., „poftă" care trebuie satisfăcută în limitele posibile. În caz contrar, se crede că există riscul ca ea să piardă copilul. Cu toate acestea, femeia nu are voie să fure mâncarea sau alimentele pe care pofteşte, deoarece copilul se va naşte cu semnul obiectului furat pe corp.

Un alt set de practici au drept scop ***protejarea noului născut*** de boli specifice copilăriei, de spirite malefice, deochi, atunci când mortalitatea infantilă făcea ravagii.

În Lupşa, protecția de deochi era şi este încă în numeroase cazuri asigurată de o ață roşie cu mărgea albă, care se leagă la mâna copilului şi care se cheamă *ghiocel*. Femeile care privesc copilul trebuie să spună: *Phui, să nu-l deochi*!

În trecut, copilul nu era lăsat singur în casă sau afară nici un moment, de teama spiritelor rele, care-i puteau face rău.

Femeilor care vizitau nou născutul în perioada menstruaţiei le era interzis să pună mâna pe el, pentru ca nu cumva acesta „*să facă bube*". Dacă cumva ele puneau mâna pe copil trebuiau să spună: *Eu îs urâtă, tu să fii frumos şi curat!* (Ceapa Sava, Lupşa, februarie, 1995).

Un alt pericol pentru nou născut era *furatul somnului*. Toţi cei care vizitau copilul trebuiau să-i lase un obiect oarecare în leagăn *ca să nu-i fure somnul*. Acum se lasă bani.

O practică foarte cunoscută de alungare a spiritelor malefice, de protecţie contra bolii şi morţii era cea a schimbării numelui. Copilul bolnăvicios era dat pe fereastră unei femei din sat, care mergea cu el până într-un anumit loc, îi schimba numele de botez şi-l aducea înapoi mamei sale. Mama îl cumpăra de la femeia respectivă şi, din acel moment, nu mai folosea numele de botez al copilului, ci pe cel dat de femeie. Această practică simbolizează o nouă naştere a copilului, prin care el este scos de sub influenţa spiritelor malefice şi a bolii şi readus într-o stare nouă. Un nume nou înseamnă un nou început, ritualul putând semnifica în acelaşi timp purificarea copilului şi înşelarea spiritelor malefice.

În localitatea Dealul Negru, sătenii obişnuiesc să pună în leagănul copilului cărţi de rugăciuni şi tămâie ca să-l protejeze de Rău. Cărţile care se pun de obicei sunt Visul Maicii Domnului şi Rugăciunea Talisman. De asemenea, copilul şi leagănul sunt stropiţi cu apă sfinţită în acelaşi scop. Pe lângă acestea, ei aşează în leagăn lângă copil obiecte ce ţin de arsenalul unei magii simpatetice: o furculiţă, *ca să i să bage în ochi la Diavol, dacă vrea să-i facă Rău*, şi un cuţit, *ca să-l taie pă care vrea să-i facă Rău la copil* (Mihuţ Ileana, Dealul Negru, iulie, 1997).

La fel ca şi în Lupşa, şi aici se obişnuieşte să se pună bani în leagăn pentru a nu i se fura somnul copilului şi să i se lege o aţă roşie la mână pentru a-l feri de deochi. Mamei îi este interzis să doarmă cu spatele la copilul nou născut până ce acesta are 6 săptămâni, în caz contrar vine Val-vârtej şi-l schimbă cu un copil mai urât.

Şase săptămâni după naştere n-are voie să intre în casă o femeie care-i la ciclu, că să umple copilu' de bube. Dacă totuşi intră, ea trăbă să-i spuie la mama copilului şi să zâcă de tri ori: „Io-s urâtă, tu să fii curat!" (Mihuţ Ileana, Dealul Negru, iulie, 1997).

Dacă femeile care-s la menstruaţie ating copilu', el să umple de bube şi scapă tare greu de ele. De aia să pune la intrare pă prag un fir roşu, cât îi pragu'. Dacă coptilu' să umple de bube, mama trăbă să margă la femeia care le-o fost în casă şi să-i ceară chiloţii când îi la ciclu, să ieie apă di pă ei şi să spele copilu' cu ea. Altfel nu poate scăpa copilu'.

Până la şase săptămâni nu i se scot hăinuţăle la uscat, că să-mbolnăveşte copilu'. Poate să i să strâmbe gura sau ochii, să să uite ciocuş. Nu-i voie să scalzi copilu' cu apă adusă după asfinţâtu' soarelui şi de câte ori îl scalzi, trăbă pusă apă sfinţâtă în baia copilului. (Giurgiu Ana, Dealul Negru, iulie, 1997).

Practici defensive şi de protecţie legate de moarte. În Lupşa, se obişnuieşte ca cineva din familia defunctului să măsoare o sfoară de lungimea sicriului, pe care o înfăşoară pe o bucată de pâine sau colac de la pomană, împreună cu o şuviţă din părul mortului. Sfoara astfel înfăşurată trebuie aruncată în podul casei zicând: *Na merinde, să nu te mai întorci înapoi!* Rolul acestui gest este de a separa mortul de familia lui şi de a preveni reîntoarcerea lui acasă pentru a lua cu el vreun alt membru al familiei sau vreun animal din gospodărie. O sfoară identică cu prima se înfăşoară doar cu o şuviţă din părul mortului, fără pâine sau colac şi se pune la crăpăturile casei pentru ca mortul *să nu ducă norocu' şi binele de la casă* (Burz Sava, Lupşa, februarie, 1995).

Un obicei foarte asemănător a fost consemnat în Dealul Negru:

După ce moare cineva, trebe să măsori cu o aţă copârşăul în cele patru colţuri şi aţa să o pui acolo sus la grindă în podu' căsii. Că dacă nu măsuri şi nu pui aţa aia acolo atuncea îţi mor animale şi nu mai poţi să aduni nimic. Să duce norocu' şi sporu' de la casă (Giurgiu Ana, Dealul Negru, iulie, 1997).

Interdicţii privind activităţile domestice. În Lupşa, timp de trei zile cât mortul se află în casă, este interzisă orice altă activitate, în afara preparativelor destinate funeraliilor. Această interdicţie trebuie păstrată şi de vecinii mortului, până la a treia casă distanţă. Se crede că la cei care nu respectă această interdicţie le vor amorţi mâinile: *La care lucră, le amorţăsc mâinile*. (Burz Sava, Lupşa, februarie, 1995).

5. MAGIA „PROIECTIVĂ" DE PREFIGURARE A UNEI REALITĂŢI POZITIVE

În general, prin acest tip de magie se urmăreşte influenţarea realităţii în sensul dorit de cel care efectuează actul magic. Este vorba în numeroase cazuri de tentative de influenţare a destinului indivizilor, a realităţii lor înconjurătoare. Am denumit acest tip de magie „proiectivă", deoarece ea condensează proiecţii ale nevoilor şi aspiraţiilor individuale sau colective.

Modalităţi de influenţare a destinului noului-născut. În trecut, tinerele mame încercau încă de la naştere să influenţeze destinul copilului, apelând în acest scop la diverse practici magice. Deşi astăzi nu mai reprezintă practici curente în cadrul comunei Lupşa, ele au rămas încă în memoria sătenilor. Dacă părinţii doreau să aibă un copil înstărit, aruncau cordonul ombilical într-o prăvălie: *buricu' s-arunca în boldă, ca să fie copilu' bănos*. Tot pentru a-i spori averea copilului, acesta era aşezat pe un cojoc de oaie, după ce ajungea acasă de la botez, crezându-se că acest gest îi va aduce *noroc de oi*. (Ceapa Sava, Lupşa, februarie, 1995).

Pentru sănătatea copilului se apela la alte practici. În situaţia în care copilul se năştea cu pete pe corp sau bâlbâit, mama trebuia să se gândească, stând în

picioare pe o mătură, dacă a văzut ceva neobişnuit pe perioada sarcinii. Timp de 6 săptămâni ea repeta acest gest, până când îşi amintea. În cazul în care ea îşi amintea, petele sau bâlbâiala copilului trebuiau să dispară, iar în caz contrar copilul rămânea cu pete sau bâlbâit.

Preocupările pentru calităţile fizice şi morale ale copilului sunt reflectate în diverse practici desfăşurate cu ocazia primei băi a noului născut, *scăldătoarea*. În virtutea legilor aceleiaşi magii simpatetice, în apa de baie se puneau obiecte care îndeplineau o funcţie magică, fiecare obiect simbolizând o calitate dezirabilă pentru copil, de exemplu *fire de lână, ca să aibă păr des şi frumos*. Pentru ca să cânte frumos, copilului i se dădea *să beie apă de la prima scaldă din clopotu' de la vite*.

Gândindu-se la profesia pe care o doreau pentru copilul lor, moţii puneau în leagănul copiilor obiecte ce simbolizau acea profesie: cărţi sau condeie ca să devină cărturari.

Când mergeau cu copilul la biserică pentru a fi botezat, moaşa îi descânta copilului: *Să fie jucător / Şi să fie lucrător, / Să fie lăcomos / Şi să fie şi frumos*! (Ceapa Sava, Lupşa, februarie, 1995).

Toate aceste gesturi şi practici rituale magico-religioase erau menite să prefigureze destinul şi calităţile copilului în coordonatele dorite de către părinţi, vizând viitoarea lui integrare socială şi comunitară.

Modalităţi de influenţare a căsătoriei.

Practici destinate cuceririi bărbatului iubit. În trecut, femeile apelau deseori la practici magice pentru a se căsători, *farmecele* fiind mijloacele cele mai la îndemână pentru cucerirea bărbatului iubit. Iată o astfel de practică menţionată de o informatoare din Lupşa: *Pui în vârfu' capului unsoare de porc topită şi-o laşi să să prelingă în jos pă spate şi pă fund în jos şi apoi faci cu ea plăcinte. Plăcintele alea le dai la bărbatu' care-ţi place ş-api ăla a tău îi şi nu ţâ-l mai ia nime'* (Ceapa Sava, Lupşa, februarie, 1995).

O practică foarte des utilizată, atât în Lupşa cât şi în Dealul Negru, de către fetele care doresc să se căsătorească, este postul şi rugăciunea, în special postul Sf. Nicolae şi cel al Sf. Anton.

*

În final, nu putem să nu remarcăm bogăţia şi diversitatea credinţelor şi practicilor magico-religioase din zona investigată. O analiză atentă a practicilor prin care omul încearcă să prevadă destinul, să se apere sau să evite pericolele cu care acesta îl încearcă şi chiar să-l influenţeze sau să-l modifice pe cât posibil, nu relevă nici resemnare şi nici pesimism. Acest lucru ne pune în faţa unor indivizi care nu se supun pasiv unui *datum,* ci sunt agenţi activi care participă la făurirea propriului destin, prin mijloacele care le sunt accesibile. Aceste mijloace

funcționează ca şi importante furnizoare de repere pentru interpretarea necunoscutului, pentru controlul aspectelor necontrolabile, contribuind în acest fel la securitatea şi confortul psihologic al individului şi comunității. Ele ajută indivizii să facă față prin mijloace magico-religioase problemelor fundamentale ale existenței umane: naştere, căsătorie, boală, moarte, nenorociri, catastrofe naturale etc.